

УДК 330.322

О.П. ЄЛЕЦЬ, к.е.н., доц. ЗДІА, Запоріжжя

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В роботі розглядається мета створення та характеристика різних організаційних форм інноваційної діяльності.

Object of the creation and characteristic of different forms of innovation activity are examined in article.

Ключові слова: інноваційні бізнес-інкубатори, технопарк, технополіс, науково-технічна діяльність, науково-технічні альянси.

Вступ. Використання новітніх технологій, нових видів продуктів створює для фірм основу довгострокової конкурентної стратегії, формування і задоволення нових потреб споживачів; підсилює ринкові позиції лідерів світової економіки за рахунок комерційного використання інновацій. Виходячи з цього, зростає попит на дослідно-прикладні розробки і програми, що сприяє появі різноманітних організаційних форм, які забезпечують цілеспрямованість НДДКР стосовно конкретного ринку та інтенсивного використання результатів досліджень у виробництві.

У цьому випадку інтеграція науки і виробництва є невід'ємним елементом сучасного інноваційного процесу. Активна взаємодія всіх суб'єктів господарювання з науково-дослідними організаціями різного типу створює умови для ефективної реалізації досягнень науково-технічного прогресу та забезпечення конкурентоспроможності господарських організацій. Отже, на принципах інтеграції, міжфірмової кооперації розвивається науково-технічне співробітництво з науковими установами, центрами, університетами, інститутами, внаслідок чого виникають нові організаційні форми такої взаємодії.

Метою написання даної статті є розгляд різних організаційних форм інноваційної діяльності, покликаних реалізовувати складні інноваційні проекти, в тому числі на міжнародному рівні. Дослідженням проблеми інноваційних технологій та форм інноваційної діяльності займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених: В.П.Стадник, М.П. Денисенко, Г.В. Костюк, П.Л. Микитюк, О.В. Посилкіна, Н.В. Краснокутська та інші.

Методологія. Розширення наукомістких виробництв, стабільність темпів розвитку науково-технічного потенціалу, створення робочих місць, формування виробничої і соціальної інфраструктури, підтримка активної підприємницької діяльності і постійне стимулювання розвитку науки можуть бути забезпечені співпрацею науково-дослідних закладів із бізнесовими структурами, що

здійснюється за підтримки влади. До ефективних організаційних форм такого співробітництва належать інноваційні бізнес - центри, технопарки і технополіси. Створення таких структур означає якісно нове бачення умов реалізації та забезпечення інноваційних процесів і формування сприятливого середовища, в якому наукові ідеї перетворюються на унікальну конкурентоспроможну науково-технічну продукцію, здійснюють черговий ривок у галузі новітніх технологій.

Принципова відмінність звичайних підприємств від підприємств, які побудовані на підставі інноваційної моделі функціонування, полягає в тому, що для перших інноваційні процеси є лише окремим випадком традиційних процесів, а для останніх, в яких наука є самостійною стадією виробництва, традиційні процеси стають окремим випадком інноваційних.

Найважливіший критерій при виборі варіанта організаційної структури – це мінімальна кількість ієрархічних рівнів, тобто організаційна структура має бути якомога плоскішою, що знижує витрати на управління, а прийняття рішення наближається до рівня, на якому виконується. Для успішної діяльності підрозділів НДДКР необхідна проста та досить гнучка організаційна структура, яка здатна реагувати на зміни навколишнього середовища [1].

Необхідно зазначити, що за допомогою таких структур в світі вирішуються наступні актуальні задачі:

- вдосконалення галузевої структури виробництва і прискорення соціально-економічного розвитку територій з постійним зростанням інноваційної структури або її окремих виробництв з господарчою структурою оточуючого регіону;

- активне застосування у виробництві вітчизняних та зарубіжних науково-технічних розробок і винаходів з подальшим використанням в економіці власної країни та на зовнішньому ринку;

- розвиток експортної бази і збільшення валютних надходжень в результаті більш інтенсивної інтеграції економіки однієї країни в систему міжнародної торгівлі;

- наповнення внутрішнього ринку конкурентоздатними товарами та послугами виробничого і споживчого призначення;

- дослідження нових форм господарювання з пристосуванням до сучасних умов світового ринку;

- практичне навчання місцевих фахівців підходам та методам міжнародного бізнесу.

Для того, щоб обрати найбільш раціональну та ефективну форму організації інноваційної діяльності, необхідно розуміти, що представляє собою те чи інше підприємство інноваційного типу.

Так, мале інноваційне підприємництво пов'язане з процесами формування нових фірм у межах старих компаній, створення ризикових фірм, фірм-інкубаторів. Нові форми в межах старих компаній утворюються шляхом виділення для цих

цілей фінансових коштів, забезпечення умов для роботи власних спеціалістів та залучення кращих спеціалістів із інших фірм. Як правило, материнська компанія володіє 80% нової фірми. Часто материнська компанія робить нову фірму своєю власністю. В такому варіанті співробітники мають право впродовж кількох років на придбання пільгових акцій. З часом материнська фірма отримує можливість викупити всі акції [2].

Дослідження світових економічних процесів свідчить, що політика, орієнтована на підтримку розвитку малого інноваційного підприємництва, дає відчутне збалансоване економічне зростання. Державна підтримка інноваційного підприємництва сприяє реалізації всіх потенційних можливостей, які мають саме суб'єкти цього сектору підприємництва [3].

Для реалізації інноваційних проектів, які пов'язані зі значним ризиком, створюються венчурні фірми – ризикофірми.

Венчурні (від англ. *venture* – ризикувати) фірми – переважно малі підприємства в прогресивних з технологічного погляду галузях економіки, що спеціалізуються у сферах наукових досліджень, розробок, створення і впровадження інновацій, пов'язаних із підвищенням ризиком [4].

Венчурні фірми відіграють важливу роль в економіці країни. Вони сприяють підвищенню науково-технічного рівня виробництва, динамічності усього господарського комплексу, ефективному використанню праці фахівців високої кваліфікації, розвитку їх творчого потенціалу. Ці фірми є генераторами принципово нових ідей, на основі яких відбуваються потужні науково-технічні зрушення. Малі венчурні фірми з допоміжних структур науково-технічних комплексів національної економіки більшості індустріально розвинутих країн перетворилися на важливу ланку загальної системи реалізації державної науково-технічної політики.

Найбільш ефективною організаційно-економічною формою інтеграції науки і виробництва в усьому світі, як і в Україні, за останні роки стали територіально-виробничі та наукові комплекси – технопарки.

Технопарк - це територіальний міжгалузевий науково-технічний комплекс юридично та економічно самостійних, функціонально об'єднаних навколо великого центру наукових, проектно-конструкторських, технологічних, освітніх, фінансових, інформаційних та інших закладів і промислових підприємств (переважно малих і середніх) зі спільним використанням земельної ділянки та інфраструктури, діяльність яких скоординована в межах єдиного інноваційного процесу. Основна сутність подібних організаційних структур - створення особливої інфраструктури, у тому числі інкубаторів інноваційного бізнесу, консалтингових, інформаційних, сервісних та інших фірм, що забезпечує зв'язок наукового центру та бізнесу. Вони підтримують на стартовому етапі малі високотехнологічні підприємства, сприяють прискоренню передачі інновацій на

ринок за участю їх розробників. Підставою для отримання доступу до того чи іншого підприємства в технопарку є використання у виробництві новітніх технологій.

В Україні система технологічних парків є позитивним прикладом дієвості механізму, що забезпечує реалізацію державної інноваційної політики. Формування даної системи розпочалося у 2000 році. Станом на 2009 рік загальна чисельність технопарків в Україні становить шістнадцять, із яких зареєстровано 12: Інститут монокристалів (2000р.), Інститут електрозварювання імені Є.О.Патона (2000р.), Вуглемаш (2001р.), Напівпровідники (2002р.), Інститут технічної теплофізики (2002р.), Укрінфотех (2002р.), Київська політехніка (2003р.), Інтелектуальні інформаційні технології (2003р.), Текстиль (2007р.), Агротехнопарк (2007р.), Яворів (2007р.), Машинобудівні технології (2008 р.). Ще 4 технопарки проходять процедуру реєстрації [5].

У країнах з розвинутою ринковою економікою ще з кінця 60-х років минулого століття на державному рівні почала проводитися політика підтримки малого бізнесу, головним чином, шляхом забезпечення задовільних умов «інноваційного клімату», внесення елементів інноваційних взаємовідносин між державою та малим бізнесом. В основу такої державної політики покладено ідею повного забезпечення фірм усім необхідним для їх становлення (за винятком стартового капіталу), яка знайшла своє відображення в організації «інкубаторських програм». Тільки у Європі діє більш ніж 200 бізнес-інкубаторів, тоді як до 1980 р. їх було лише 10.

Отже, бізнес – інкубатор це організаційна структура, метою якої є формування сприятливих умов для стартового розвитку малих підприємств через надання їм певних послуг і ресурсів [4].

Основними цілями створення бізнес-інкубаторів є:

- створення нових фірм, а точніше - допомога підприємцям-початківцям;
- технічно-адміністративне обслуговування (пошта, Інтернет, телефон, факс, офіс – секретар тощо);
- управлінські консультації з ведення бізнесу (з бізнес планування, юридичних, податкових та інших питань)
- економічні та інвестиційні (послуги бухгалтера, фінансиста, економіста, маркетолога, пошук інвесторів, залучення кредитів, створення кредитних союзів);
- навчальні (тренінги, курси перепідготовки, навчання за програмою загального менеджменту й інших економічних дисциплін, необхідних для ведення бізнесу);
- надання спеціальних послуг (транспорт, обіди і т. ін.) та проведення дослідних робіт.

Особливістю бізнес-інкубатора як форми організації є те, що в першу чергу така структура займається розвитком не певного товару, а незалежного господарчого об'єкта.

Інноваційні бізнес-інкубатори діють при Державному університеті «Львівська політехніка», Харківському політехнічному державному університеті тощо. Найбільш успішним є Білоцерківський бізнес - інкубатор, до якого входять Центр підтримки підприємців, консалтингове агентство, навчальний центр менеджменту, рекламне агентство, кредитний союз, громадська приймальня, центр соціально-психологічної й медичної реабілітації, об'єднана профспілка працівників малого і середнього бізнесу [6].

Зараз найбільш прогресивною формою організації поміж інноваційних структур вважається технополіс, основна мета якого – формування науково-виробничого середовища для ефективного розвитку науково-технічних розробок. Крім того навколо цього середовища утворюється потужна соціально-побутова сфера, яка допомагає людям отримати достатні блага для повноцінного життя у такому полісі. Тобто відбувається повноцінний процес містобудування.

Поняття технополісу можна визначити як синтез двох ідей, одна з яких передбачає розвиток науково-технічних розробок, а інша втілює в собі ідею містобудування. Отже, технополіс – об'єднання наукових, інноваційних, науково-технічних парків і бізнес-інкубаторів на певній території з метою надання потужного імпульсу економічному розвитку регіону. У технополісах розробляються і реалізуються нові ідеї у вигляді наукоємної комерційної продукції та високих технологій, конкурентних на світових ринках. Технополіс – це потужний двигун регіонального розвитку. Його особлива цінність – це синергичний ефект наукових та технологічних розробок за рахунок концентрації інноваційного потенціалу, тісних зв'язків серед утворюючих технополіс юридичних та фізичних осіб, спільної підтримки.

Необхідно зазначити, що вони були започатковані і набули поширення в Японії два десятиліття тому. Вони мають складатися з трьох компонентів, великих 2-3 підприємств найбільш передових галузей виробництва: оптичних волокон, інтегральних схем, медичної електроніки, інформаційних систем; міцної групи університетів, НДІ, лабораторій; житлової зони з розвиненою сіткою доріг. Зазвичай розміщується близько від великих міст. Нині в Японії у 18 територіальних центрах формуються технополіси, орієнтовані на пріоритетний розвиток наукомісткого виробництва, концентрацію наукових сил і зміцнення потенціалу тих напрямів розвитку науки і техніки, які визначатимуть рівень виробництва у XXI ст.

Організаційною формою процесу глобального інтернаціонального поширення нових технологій стали науково-технічні альянси. Виникли вони наприкінці 80-х років XX ст. за умов поширення між фірмовою кооперацією у сфері НДДКР. Науково-

технічний альянс – це стійке об'єднання кількох фірм різних розмірів між собою і (або) з університетами, державними лабораторіями на основі угоди про спільне фінансування НДДКР, розроблення або модернізацію продукції [4]. Науково-технічні альянси поділяються на науково-дослідні та науково-виробничі. Розрізняють горизонтальні (фірми однієї галузі) і вертикальні (фірми різних галузей) науково-технічні альянси.

Учасники альянсу вкладають свої кошти у вигляді інтелектуальних, матеріальних та інших ресурсів, а після досягнення результатів одержують за угодою свою частку інтелектуальної власності. У спектрі організаційних форм альянси є проміжною ланкою між неформальною кооперацією і повним злиттям. Управління альянсом здійснюється або одним з провідних членів, або спеціально призначеним координаційним комітетом. Один із парадоксів формування альянсів полягає в розширенні співробітництва корпорацій за умов жорсткості конкуренції між собою. Інтернаціоналізація інноваційних проектів – це позитивна тенденція, оскільки в результаті виграють усі: з'являються нові можливості для інновацій, швидко поширюються передові технології, раціональніше розміщуються ресурси, створюється сприятливий інвестиційний клімат [6].

Висновки. Отже, особливістю нинішнього етапу розвитку науково-технічного прогресу є використання різноманітних внутріфірмових та міжфірмових організаційних форм інноваційної діяльності на державному, регіональному, галузевому, корпоративному рівнях. Це сприяє прискоренню інноваційних процесів, більш швидкому опануванню суспільством результатів інноваційної діяльності та комерційному успіхові всіх учасників міждержавної чи міжфірмової кооперації.

Досвід економічного розвитку країн підтверджує, що еволюційний процес в економіці здійснюється саме через інновації, які тягнуть за собою модернізацію, структурну перебудову та розвиток всієї економіки. Тому сьогодні активізація інноваційної діяльності та створення передових форм її реалізації є основною передумовою успішного здійснення глобальної структурної трансформації економіки України та її рівноправного входження у світовий економічний простір.

Список літератури: 1. *Краснокутська Н.В.* Інноваційний менеджмент. Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 504с. 2. *Посилкіна О.В., Костюк Г.В., Тіманюк В.М.* Економіка і організація інноваційної діяльності: навч. посіб. – Х.: Вид-во НФаУ, 2009. – 272с. 3. *Федик М.О., Круглянок А.В.* Інноваційне підприємництво в Україні та роль малого бізнесу в його забезпеченні // intkonf.org. 4. *Стадник В.В., Йохна М.А.* Інноваційний менеджмент: навч. посіб. – К.: Академвидав, 2006. – 464с. 5. Аналіз діяльності технологічних парків України у 2008 та на початку 2009 років // www.mon.gov.ua/scince/innovation 6. *Анісімова О.М., Дідченко О.І.* Особливості формування інноваційної інфраструктури // www.nbuv.gov.ua.

Подано до редакції 08.12.2010